

12. РОЗПОДІЛ НАЦІОНАЛЬНОГО ДОХОДУ. СПОЖИВАННЯ, ЗАОЩАДЖЕННЯ І ДОБРОБУТ ЛЮДИНИ

1. Сутність, місце та роль розподілу в процесі відтворення.
2. Розподіл національного доходу і об'єктивні основи формування доходів населення.
3. Заробітна плата – основна форма доходів населення.
4. Перерозподіл національного доходу і споживання.
5. Споживання, національний дохід і заощадження.

1. Сутність, місце та роль розподілу в процесі відтворення

Для розуміння національного доходу велике значення мають процеси його виробництва, розподілу, перерозподілу і кінцевого споживання.

Об'єкти розподілу

Виробництво національного доходу відбувається в галузях матеріального виробництва і у сфері послуг. Розміри національного доходу зростають за рахунок чисельності зайнятих та продуктивності праці. Фактори зростання національного доходу поділяють на два види: екстенсивний (за рахунок збільшення ресурсів) та інтенсивний (за рахунок більш раціонального, якісного використання існуючих факторів).

В економічній літературі розподільні відносини розглядаються в основному через призму розподілу національного доходу. Розрізняють розподіл факторів виробництва та розподіл доходів і продуктів, які між собою органічно взаємопов'язані та взаємозалежні.

Суб'єктами розподілу є домогосподарство, фізична особа, підприємство чи держава.

Об'єктами розподілу можуть бути земля чи інші природні ресурси, капітал, дохід, технологія, інформація тощо.

У рамках національної економіки об'єкти розподілу – це національне багатство, валовий національний продукт, національний дохід тощо. До інфраструктури розподілу належить система оплати праці, грошово-кредитна система, система формування та використання бюджету держави, фінансова система підприємств та організацій тощо.

Розподіл у відтворенні виконує потрійну роль:

- по-перше, є умовою виробництва;
- по-друге, виступає результатом виробництва;
- по-третє, визначає характер і кількісний рівень споживання.

Характер розподілу (наприклад, поділ національного доходу на споживання та нагромадження) визначає здатність суспільства до економічного зростання в перспективі. У процесі розподілу визначається частка кожного економічного фактора виробництва в створеному сукупному суспільному продукті, валовому національному продукті чи національному доході. Розподілу доходів передуює розподіл

факторів виробництва. Залежно від форм власності на фактори виробництва визначається характер розподілу доходів. Так, монополярна власність на фінансовий капітал веде до збільшення частки доходу у формі процента.

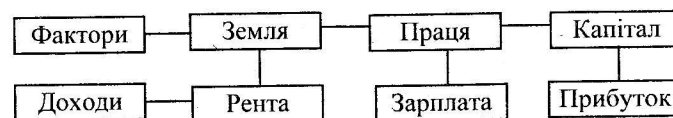
Розподіл є ланкою взаємозв'язку між виробництвом і споживанням.

2. Розподіл національного доходу і об'єктивні основи формування доходів населення

Розрізняють функціонально-факторний та індивідуальний розподіл національного доходу.

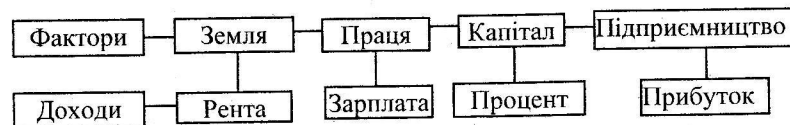
Функціонально-факторний розподіл означає розподіл національного доходу залежно від ролі кожного фактора у створенні продукту (праці, землі, капіталу та підприємництва). Відповідно до означених факторів національний дохід розподіляється на **заробітну плату, ренту, процент і прибуток**. Залежно від розвитку економіки вдосконалюється й теорія співвідносності між доходами та факторами. Трифакторна модель (земля, праця та капітал) епохи вільної конкуренції визначила розподіл національного доходу на ренту, заробітну плату та прибуток.

Трифакторна модель розподілу національного доходу

З розвитком ринкової економіки, коли поступово здійснилось відокремлення функції власності на капітал від функції управління ним, на зміну трифакторній моделі економіки прийшла ера чотирифакторної моделі економіки.

Чотирифакторна модель розподілу національного доходу

Після Другої світової війни відчутно проявилось одержавлення економіки та розподілу національного доходу. Держава почала активно впливати на весь відтворювальний процес економіки. Роль держави перетворилась у фактор виробництва.

Сучасну економіку можна уявити як п'ятифакторну модель. Держава все більше бере на себе функції регулювання економіки: соціальний захист населення, структурні зміни, забезпечення збалансованого розвитку, вирішення екологічних проблем та ін.

На характер розподілу факторів виробництва впливають три групи чинників:

- закони, що регулюють розвиток продуктивних сил;
- економічні закони функціонування ринку;
- економічна роль держави.

Оптимальність розподілу та використання факторів виробництва залежить від органічного поєднання дії означених трьох чинників.

На сучасному етапі розвитку економіки до факторів розподілу економісти відносять **інформацію та державу**, що радикально впливають на розподіл та перерозподіл національного доходу. Аналіз функціонально-факторного розподілу дозволяє виявити частки доходу, що отримують фактори в результаті їх участі в економічній діяльності.

Аналіз *індивідуального розподілу* засвідчує джерела особистих доходів та їх порівняльні величини. До джерел індивідуальних доходів слід віднести:

- чисту заробітну плату (номінальну заробітну плату за вирахуванням податків і соціальних внесків);
- доходи від індивідуальної трудової діяльності; соціальні виплати громадянам;
- проценти, дивіденди та орендну плату (за землю);
- різного роду допомоги тощо;
- поточне страхування відшкодування збитків.

Залежно від доступу до цих джерел кожен індивід отримує відповідну частку доходу, тим самим породжується нерівність у розподілі доходів.

Доходи населення є визначальною складовою розподілу національного доходу. Економічна теорія пояснює розподіл доходів як результат попиту на продуктивні послуги та їх пропозицію. Попит на працю як основне джерело доходів населення та пропозиції праці впливають на величину доходів у вигляді заробітної плати. Величина заробітної плати залежить від вартості робочої сили.

В економічній теорії висуваються різні концепції стосовно суперечностей у розподілі доходів. Марксизм пояснює його теорією трудової вартості, де заробітна плата не є відображенням вартості робочої сили; маржиналізм – теорією граничної продуктивності факторів виробництва; неокласичний напрям – індивідуальними здібностями та грою ринкових сил. Кожна з точок зору характеризує відповідний бік розподілу доходів населення.

Доходи населення чи господарств формуються за рахунок надання послуг робочою силою, індивідуальної трудової діяльності, власності, соціальних трансфертних платежів тощо.

Граничною нижньою межею величини доходів населення є прожитковий мінімум – це вартісна величина необхідних для підтримання фізіологічної життєдіяльності людини засобів існування.

Якщо індивідуальні доходи нижче цієї межі, то наступає скорочення населення в країні. Крім того, в суспільстві є частина непрацездатного населення, яке вимагає матеріальної підтримки. Держава здійснює перерозподіл національного доходу через систему соціальних виплат. Перерозподіл доходів є однією з функцій уряду.

Розподіл національного доходу веде до визначення частки всіх учасників його виробництва: заробітної плати, прибутку, процента, ренти, дивіденду та ін. Ці доходи називаються *первинними* або *основними*. Водночас їх можна назвати *факторними*, оскільки кожен з них пов'язаний з певним фактором виробництва. У привласненні тієї чи іншої специфічної форми доходу і відбувається економічна реалізація власності на даний фактор виробництва.

У результаті розподілу національного доходу утворюються доходи безпосередніх учасників сфери виробництва.

Перерозподіл національного доходу здійснюється через механізм ціноутворення, державний бюджет, податкову систему, внески до різноманітних фондів та ін. На основі перерозподілу національного доходу формуються вторинні доходи. Основними формами таких доходів є виплата пенсій, стипендій, допомога багатодітним сім'ям тощо. Перерозподіл національного доходу здійснюється офіційними та неофіційними каналами.

3. Заробітна плата – основна форма доходів населення

Заробітна плата є трудовим доходом, тобто доходом, одержаним робітником від праці. Трудові доходи є основним джерелом доходів для величезної більшості людей. Заробітна плата та інші різновиди заробітку становлять сьогодні в розвинутих країнах до 80%

національного доходу.

Сучасна неокласична політична економія свідчить, що заробітна плата, або ставка заробітної плати, – це ціна, яку платять за використання праці. Положення цієї теорії ґрунтуються на теорії граничної продуктивності, яка вперше була викладена американським економістом Дж. Б. Кларком.

Протилежною неокласичній є марксистська теорія заробітної плати за капіталістичної ринкової системи. К. Маркс розглядав заробітну плату в органічній єдності з вартістю товару робоча сила. "...Вартість робочої сили – це вартість життєвих засобів, необхідних для підтримання життя її власника... . Сума життєвих засобів, – писав К. Маркс, – повинна бути достатньою для того, щоб підтримати трудящого індивіда як такого в стані нормальної життєдіяльності. У життєві блага, що необхідні для нормальної життєдіяльності трудящого індивіда, К. Маркс включав:

✓ блага, необхідні для задоволення природних потреб – їжа, одяг, житло, паливо тощо;

✓ блага, необхідні для утримання дітей робітника та відновлення робочої сили;

✓ витрати на навчання, підготовку, виховання, необхідні для того, щоб людина набула підготовки і навичок у певній галузі праці, стала розвиненою і специфічною робочою силою.

На противагу іншим товарам вартість робочої сили включає історичний і моральний елемент. На вартість робочої сили впливають також умови праці, і перш за все ті, які небезпечні для життя носія робочої сили або є важкими для її здійснення. Посилена затрата праці передбачає посилене заміщення.

На відміну від класиків політичної економії К. Маркс вважав, що заробітна плата "...є перетвореною формою вартості, або ціни, робочої сили". У свою чергу, у вартості робочої сили представлена така кількість уречевленої суспільної праці, яка містить частину, наприклад половину, дня суспільної середньої праці. Інша частина виступає як неоплачена і у вигляді додаткової вартості m присвоюється капіталістом. Отже, доводилось, що робітник більше половини свого робочого дня використовує на виробництво додаткової вартості, яку різні особи під різними приводами розподіляють між собою. Ця теорія є протилежною неокласичній теорії, за якою:

➤ заробітна плата є винагородою виключно за працю;

➤ заробітна плата має дорівнювати граничному продукту виробника.

З цього випливає, що робітник одержує за свою працю весь її продукт.

Недолік теорії Маркса полягає у тому, що в ній заробітна плата не пов'язується з результатами праці трудящого.

Заробітна плата – це ціна, що виплачується за використання праці. Вона як економічна категорія розвинутих товарно-ринкових відносин виражає вартість товару робоча сила і оплату за працю, за витрати й результати її, що визнані ринком.

При цьому під результатом праці слід розуміти її граничний продукт.

Заробітна плата має дві форми: **відрядну і почасову**. У свою чергу кожна з них має відповідні системи. Історично і логічно першою формою заробітної плати є почасова заробітна плата. Вона може бути погодинною, поденною, щотижневою, щомісячною. Отже, за цієї форми розмір заробітку обчислюється відповідно до відпрацьованого часу.

У багатьох країнах при визначенні розмірів заробітної почасової плати визначається одиниця виміру ціни праці – ціна години праці – погодинна ставка оплати праці.

Погодинна заробітна плата зазвичай застосовується на підприємствах, де переважає чітко регламентований технологічний режим.

В останні два–три десятиліття погодинна зарплата у багатьох країнах перетворилася у головну форму оплати праці. Вона охоплює приблизно 70% робітників обробної галузі промисловості США і Франції та до 60% промислових робітників Великобританії і Німеччини.

Особливо вигідно застосовувати погодинні ставки заробітної плати, оскільки у цьому разі робітникам оплачується не денна (або тижнева чи місячна) вартість його робочої сили, а тільки фактично відпрацьована кількість годин. Переводячи робітників на погодинну оплату праці, підприємець, таким чином, може зменшувати оплату праці відповідно кількості працюючого персоналу.

Сутність відрядної (поштучної) заробітної плати полягає в тому, що за нею заробіток залежить від розмірів виробітку за одиницю часу. Затрати робітника за цією формою заробітної плати вимірюються кількістю у якості виробленої продукції. Відрядна заробітна плата використовується для підвищення інтенсивності праці, скорочення витрат на контролювання робітників, посилення конкуренції між ними.

На основі погодинної і відрядної форм заробітної плати підприємства застосовують різні, часом надто складні, **системи оплати праці**, які спрямовані на стимулювання зростання кількості та якості

вироблюваної продукції, інтенсифікацію праці.

Для сучасного ринкового господарства характерне використання різноманітних систем оплати праці.

У сучасних умовах найпоширенішими є такі **системи оплати праці**: тарифні, преміальні та колективні форми, які кожне підприємство використовує відповідно до конкретних обставин та модифікацій.

В останні десятиліття зарубіжні фірми для посилення мотивації працівників успішно використовують різні системи участі працівників у прибутках і створенні робітничої власності.

На початку 80-х рр. у багатьох західноєвропейських країнах одержали розповсюдження такі форми участі у власності:

- у ФРН – “створення власності робітників” шляхом відрахувань від заробітної плати, робітниче нагромадження і акціонерство персоналу;

- у Франції – участь у прибутках через формування “спеціального резерву участі” з реалізованого прибутку підприємства і соціальне акціонерство. Рахунки “соціального партнерства” можуть поповнюватися добровільними внесками підприємців (до 1/2 середньомісячного заробітку робітника);

- у Швеції – формування робітничих фондів інвестування через відрахування від заробітної плати.

В українській перехідній економіці функціонує значна кількість колективних підприємств. До них слід віднести кооперативи, які засновані на кооперативній власності, а також підприємства, засновані на спільній праці та власності, що складається з індивідуальних паїв. Члени кооперативу – співвласники колективних підприємств – не продають свою робочу силу, їх особисті доходи виникають у результаті реалізації товарів і одержання валового виторгу (доходу).

Колективна форма власності надає доходам (або оплаті праці) низку особливостей. По-перше, оплата праці – це дохід співвласника колективного підприємства, а не найманого робітника. Тому оплата праці тут скоріше є прямою грошовою винагородою за працю, а не заробітною платою. По-друге, фонд оплати праці визначається загальними зборами членів колективного підприємства і створюється за рахунок його валового доходу. Особлива увага приділяється економічному обґрунтуванню співвідношення між коштами, що спрямовуються на оплату праці і розвиток виробництва.

Розрізняють також доходи від індивідуальної трудової діяльності, яка є суспільно корисною одноосібною діяльністю громадян з

виробництва товарів та надання платних послуг (перукарі, ремісники, лікарі, викладачі, ремонтники, домогосподарки тощо), їхня грошова виручка за вирахуванням зовнішніх витрат та податків становить їх дохід.

Розрізняють **номінальну і реальну заробітну плату**.

Номінальна заробітна плата – це сума грошей, яку одержує працівник за годину, день, тиждень, місяць у касі підприємства. Включає в себе відрахування на соціальне страхування і прибутковий податок. Вона характеризує рівень заробітної плати незалежно від зміни цін на товари і послуги, тому є одним з факторів підвищення добробуту і рівня життя трудящих. На одержану номінальну заробітну плату працівник має придбати продукти харчування, одяг, взуття, заплатити за комунальні послуги та інші товари, необхідні для його існування та сім'ї. Суттєво знижують номінальну заробітну плату чисельні податки та платежі. До того ж ціни на товари та послуги не є постійними, вони, як правило, зростають. Тому розміри номінальної заробітної плати не дають реального уявлення про реальний життєвий рівень трудівника. На це вказує реальна заробітна плата.

Реальна заробітна плата – це та кількість товарів і послуг, яку працівник може придбати на свою номінальну заробітну плату, без відрахувань на прибутковий податок.

Виділяють такі фактори, які визначають рівень заробітної плати:

- розмір номінальної заробітної плати;
- рівень цін на товари та послуги;
- розмір сплачуваних податків.

В умовах державного регулювання розподілу національного доходу і доходів населення майже в усіх країнах законодавчо встановлюється мінімальна заробітна плата. Вона націлена на зниження бідності в країні.

Мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму праці (обсяг роботи).

На думку фахівців, вона мусить бути прожитковою заробітною платою, за яку некваліфіковані робітники могли б утримувати свої родини.

4. Перерозподіл національного доходу і споживання

Об'єктивними передумовами перерозподілу є зростання витрат держави, необхідність суспільних витрат (послуги освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, дитячих ясел і садків, будинків інвалідів і людей похилого віку, дитячих будинків тощо) та

нерівномірність доходів, що може призвести до економічних диспропорцій і підриву економічних стимулів.

Нерівність доходів – чинник, який завжди викликав інтерес у людей. Нерівність є не тільки наслідком неоднакової ефективності та продуктивності виробництва, а також результатом нерівного розподілу приватної власності на засоби виробництва, що є відображенням історичних тенденцій формування права власності в кожній країні та впливу соціальних відносин у суспільстві. Політика перерозподілу зачіпає інтереси всіх класів і соціальних верств населення і завжди супроводжується виникненням суперечностей.

Перерозподіл національного доходу в економічній теорії розглядається в межах державних фінансів. Держава відіграє вирішальну роль у перерозподілі доходів, виконуючи свою соціальну функцію. Зазначимо, що держава – це лише один учасник перерозподілу. Монополістичні фінансові корпорації, підприємницькі структури, що володіють факторами виробництва, здійснюють активний вплив на законодавчу діяльність і поведінку уряду в прийнятті рішень у бюджетній, фінансово-кредитній та податковій політиці. Співвідношення політичних сил у суспільстві також впливає на характер перерозподілу доходів.

Держава здійснює перерозподіл доходів **на двох рівнях**.

- Держава може втручатись у процес формування цін, впливати на економічні фактори виробництва і, таким чином, захищати інтереси економічних агентів, гарантуючи їм отримання доходів. Це стосується, в першу чергу, ренти, процента і заробітної плати. Так, політика Національного банку щодо встановлення облікової ставки, ставки рефінансування формує рівень доходів банківського капіталу, політика заморожування заробітної плати призводить до стримування доходів найманих працівників. Державна підтримка сільськогосподарських цін у більшості країн світу гарантує фермерам отримання відповідного доходу.

- Держава може втручатись у перерозподіл пізніше, стягуючи **податки** з суб'єктів господарювання. У цьому разі держава змінює результати індивідуального розподілу доходів між економічними факторами виробництва.

Результати перерозподілу можуть проявлятися у формі **вертикального** (між багатими та бідними за рахунок різного роду податків) та **горизонтального перерозподілу** (за рахунок трансфертів, субвенцій, витрат на охорону здоров'я та освіту, субсидій тощо).

Економічна доцільність перерозподілу забезпечується за

допомогою органічного поєднання реалізації **двох розподільних принципів: ефективності та соціальної справедливості**. Здійснюючи принцип соціальної справедливості, держава гарантує своєму громадянину достатній рівень життя, не допускає, щоб він опинився за межею бідності. З цією метою держава визначає мінімум оплати праці, якого обов'язково повинні дотримуватись роботодавці всіх форм власності. **Мінімальна заробітна плата** – це встановлена державою нижня межа оплати праці за фактично відпрацьовану повну місячну норму праці (робочого часу) найманого працівника. Такий мінімум не повинен бути нижчим за існуючий у країні прожитковий мінімум. Останній означає мінімальну суму коштів, що необхідна для забезпечення життєдіяльності людини та відновлення її працездатності. На відповідному рівні має визначатись рівень пенсій, виплат інвалідам, малозабезпеченим і громадянам, що втратили робоче місце.

Необхідно так перерозподіляти доходи, щоб досягти компромісу між рівністю та ефективністю.

Інструменти перерозподілу доходів:

- податки,
- акцизи,
- мита,
- субсидії, соціальні виплати,
- формування різного роду фондів суспільного призначення тощо.

Кінцевою метою перерозподілу є відносно вирівнювання міри споживання кожним громадянином. Диференціація розподілу суспільних фондів споживання має визначатися в основному обсягом споживання життєвих засобів, необхідних для відтворення народонаселення і робочої сили.

5. Споживання, національний дохід і заощадження

Розкриття сутності споживання починається з поведінки споживачів. **Споживання домогосподарств** – це видатки на придбання товарів та послуг для задоволення потреб.

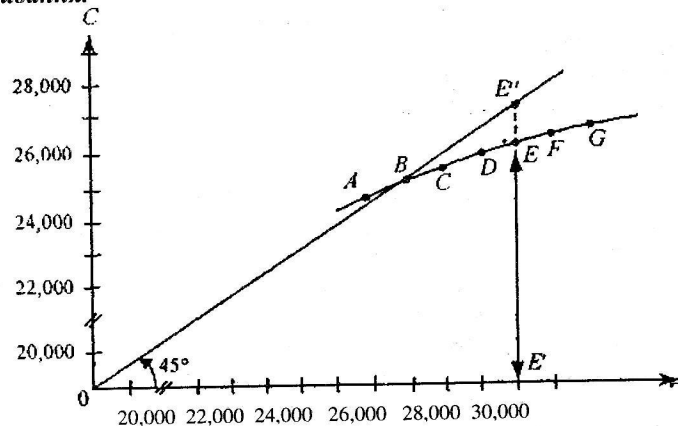
Споживання є найважливішим компонентом національного доходу, що становить від 75 до 80 % сукупних видатків.

Основними **компонентами споживання** є такі статті, як продовольство, житло, транспортні засоби, освіта, медичні послуги. Ці компоненти поділяються на три основних групи:

- товари тривалого користування,
- поточного користування,
- послуги.

Однією з найважливіших в економічному відтворенні є **функція споживання**. Вона розкриває взаємозв'язок між величиною витратів на споживання та обсягом використовуваного особистого доходу. Це поняття ґрунтується на припущенні, що існує стабільний емпіричний взаємозв'язок між споживачем і доходом.

Зв'язок між споживанням та доходом називають функцією споживання.

Функція споживання

Зміни у споживанні, які спричиняються змінами в доході, називають граничною схильністю до споживання (ГСС).

Гранична схильність до споживання – це величина додаткового споживання, що його спричиняє одна додаткова гривня доходу.

Схильність до споживання означає бажаний рівень споживання. Отже, ГСС – це додаткове споживання, що виникає з додаткової гривні доходу. Це визначення можна записати так:

$$ГСС = \frac{\text{Зміни у споживанні}}{\text{Зміни в доході}}$$

Розглянемо загальну спрямованість національного споживання. По-перше, споживання важливе, тому що воно є головним компонентом сукупних витратів. По-друге, те, що не споживається, – заощаджується. У системі розширеного економічного відтворення споживанню

належить надзвичайно велика роль.

Практика засвідчує, що в цілому споживачі визначають свій обсяг споживання з огляду на поточний дохід і на дохід у тривалій перспективі.

Поточний дохід характеризує тісний зв'язок споживання з поточним використанням доходу.

Дохід у тривалій перспективі слугує людям для обґрунтування своїх споживчих витратів не тільки через поточний дохід, а й через довгострокові тенденції доходу.

Заощадження – це частина доходу, що не споживається. Отже, заощадження (З)дорівнюють національному доходу (НД) мінус споживання (С):

$$З = НД - С.$$

Заощадження здійснюють домогосподарства, підприємства, організації та держава. У ринковій економіці основними об'єктами заощадження є домогосподарства і підприємства.

Економічні дослідження свідчать, що дохід є визначальним компонентом не тільки споживання, а й заощадження. Багаті заощаджують більше, ніж бідні, не тільки в абсолютних цифрах, а також як процент від доходу. Часто найбідніші витрачають більше, ніж заробляють. Тому, як правило, замість заощадження зростають борги.

Функція заощадження вказує на зв'язок між розміром заощадження та доходом.

Гранична схильність до заощадження (ГСЗ) визначається як частка кожної додаткової гривні доходу, що йде на додаткове заощадження, тобто

$$ГСЗ = \frac{\text{Зміни в заощадженні}}{\text{Зміни в національному доході}}$$

Заощадження є вартісним показником інвестицій і нагромадження капіталу.

Отже, між заощадженнями та інвестиціями існує прямий зв'язок. Його можна розглядати на рівні корпорації і в масштабі суспільного відтворення. В останньому разі визнають **національні заощадження і норму національних заощаджень**.

Національні заощадження – це та частина національного доходу, яка не використовується на споживання, тому що має бути спрямована на нагромадження капіталу і багатства країни. Це – чисті заощадження і чисті нагромадження.

Оптимальною нормою національного заощадження є 20–25%. Між нормою національного заощадження, інвестиціями і темпами економічного зростання існує тісний взаємозв'язок. Тому кожна країна особливу увагу звертає на стимулювання схильності населення, домогосподарств, підприємств до заощадження.

Контрольні запитання

- 1. Охарактеризуйте стадії руху національного доходу.*
- 2. Назвіть основні види доходів населення та джерела їх формування.*
- 3. У чому полягає сутність заробітної плати?*
- 4. У чому суть функції споживання та функції заощадження?*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОХОД І ЙОГО РОЗПОДІЛ

СУКУТНИЙ СУСПІЛЬНИЙ ПРОДУКТ

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ

Фінансовий план (кошторис) утворення та використання грошових фондів, що регулюються відповідно органами центральної або місцевої державної влади.

ХАРАКТЕРИЗУЄТЬСЯ ТАКИМИ ПОКАЗНИКАМИ:

- ◇ балансом доходів і видатків;
- ◇ перевищенням доходів над видатками;
- ◇ перевищенням видатків над доходами.

ОСНОВНІ КАНАЛИ НАДХОДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ У БЮДЖЕТ:

ПОДАТКИ

ПОЗИКИ

ВИДИ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

- ◇ податок на додану вартість;
- ◇ акцизний збір;
- ◇ податок на дохід;
- ◇ платежі за природні ресурси;
- ◇ плата за землю;
- ◇ лісовий дохід;
- ◇ платежі за шкідливі викиди;
- ◇ мито;
- ◇ прибутковий податок з громадян;
- ◇ податок на фонд оплати праці колгоспників та ін.

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА І КРЕДИТ

Банки - кредитно-фінансові установи, головне призначення яких акумулювати тимчасово вільні кошти підприємств, населення та бюджетних установ і надавати їх у кредит своїм клієнтам та обслуговувати грошовий обіг.

ОСНОВНІ ФУНКЦІІ БАНКІВ

- ◇ кредитування підприємств держави, приватних осіб та операції з цінними паперами;
- ◇ регулювання грошового обігу;
- ◇ залучення тимчасово вільних грошових коштів і перетворення їх у позичковий капітал;
- ◇ здійснення грошових розрахунків та платежі у господарстві;
- ◇ випуск кредитних засобів обігу;
- ◇ консультації і подання економічної та фінансової інформації.

ВИДИ БАНКІВ

- ◇ центральні (емісійні);
- ◇ комерційні депозитні;
- ◇ інвестиційні;
- ◇ ощадні;
- ◇ банки спеціального призначення (зовнішньоторговельні, страхові, пенсійні фонди).

ФОРМИ КРЕДИТУ

- ◇ комерційний;
- ◇ банківський.

ПРИНЦИПИ КРЕДИТУВАННЯ

- ◇ строковість;
- ◇ платність;
- ◇ забезпеченність;
- ◇ рівноправність.